

ŽIVOT ĽUDÍ S TELESNÝM POSTIHNUTÍM V KONTEXTE NÍZKEJ FINANČNEJ GRAMOTNOSTI

Lucia Ludvigová, Daniela Baková

ABSTRACT

This paper considers research results showing the impact of low financial literacy to the quality of life of people with physical disabilities and their needs of being involved in financial education due to being victim of the economic crime and unfair business practices in trade. Results linked to the participants involved in community financial education have shown that people with disabilities experience low financial literacy, which has a negative impact on their quality of life, low ability to manage finances and a higher tendency to fall into debt and incorrect choices/decisions in the financial market.

KEY WORDS

Low financial literacy. People with physical disabilities. The quality of life.

JEL CLASSIFICATION

G29

ÚVOD

Systematická práca s ľuďmi so zdravotným postihnutím a praktické skúsenosti poukazujú na negatívne dopady zdravotného postihnutia v zmysle uplatnenia sa v spoločnosti ako aj v kontexte absencie finančného vzdelávania s ohľadom na nízku schopnosť tejto cieľovej skupiny narábať s financiami, najmä u tých, ktorých je vzdelanostná úroveň nižšia. Príspevok sa venuje dopadom nízkej finančnej gramotnosti na kvalitu života ľudí s telesným postihnutím, ktorí sa často stávajú obeťami ekonomického násillia a nekalých obchodných praktík. Výsledky u zapojených účastníkov v komunitnom finančnom vzdelávaní ukázali, že u telesne postihnutých sa vyskytuje nízka finančná gramotnosť, ktorá má negatívny dopad na ich kvalitu života, nízku schopnosť manažovať s financiami a vyššiu tendenciu sa zadlžovať a nesprávne sa rozhodovať na finančnom trhu. Viac ako polovica respondentov s postihnutím priznáva, že má slabé finančné zručnosti, dôveruje bankovým poradcom bez ďalšieho preverenia a je ľahko ovplyvniteľná pri spotrebiteľskom správaní sa.

V oblasti podpory nezávislosti a prevencie ekonomického násillia je nutné zvyšovať vedomostí a schopnosti zodpovedne narábať s peniazmi, preto je nutné, aby sa znevýhodnení ľudia aktívne zapájali do neformálneho vzdelávania a zvyšovali tak svoju finančnú gramotnosť, čím sa zároveň predíde možným negatívnym dopadom a patologickému správaniu pri zadlžovaní sa.

1 ZDRAVOTNE POSTIHNUTÍ A FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ

Ľudí s telesným postihnutím môžeme z hľadiska ich finančnej gramotnosti rozdeliť na dve základné skupiny. Predpokladáme, že prvú tvoria tí, ktorí boli úspešne zaradení na pracovný trh a sú ekonomicky aktívni, teda aj ich finančná gramotnosť je vyššia. Druhú skupinu tvoria ľudia s ťažkým zdravotným, najmä mentálnym postihnutím, ktorí majú nízku/žiadnu finančnú gramotnosť z dôvodu ich nízkeho vzdelania, určitej prirodzenej ochrany až izolácie z rozhodovania v rodinnom systéme a nedostatočnej schopnosti selektovať informácie na finančnom trhu, či odolávať reklamných kampaniam pri poskytovaní pôžičiek a úverov. Ich túžba niečo mať alebo vlastniť často bez rozumného uváženia nutnosti zapríčiňuje bezdôvodné zadlžovanie sa.

Pre obidve nami vytypované skupiny je veľmi dôležité najmä zdokonaľovať svoju schopnosť prijímať informácie a vytvárať medzi nimi súvislosti, na základe ktorých vykonávajú rozhodnutia ovplyvňujúce ich bytie. Ľudia s telesným postihnutím často túto schopnosť nemajú osvojenú a nedokážu prepájať zodpovedné rozhodnutie o svojich financiách s dostupnými informáciami, pretože ich nedokážu dostatočne selektovať a orientovať sa v spleti produktov a finančných služieb.

Finančnú gramotnosť definuje PISA ako znalosť a pochopenie finančných pojmov a rizík; sú to schopnosti, motivácia a sebadôvera využívať získané vedomosti za účelom vykonávania efektívnych rozhodnutí v celom rade finančných súvislostí s cieľom zlepšiť finančnú situáciu jednotlivca i spoločnosti, a tým im umožniť účasť na ekonomickom dianí (<https://www.minedu.sk/>)

Finančnú gramotnosť môžeme považovať za určitú schopnosť, ktorá často chýba mladým ľuďom, nakoľko sa jej význam znižuje, najmä u ľudí so zdravotným postihnutím. Túto skupinu je nutné vzdelávať a rozvíjať zručnosti tak, aby mali schopnosť aplikovať ich v rôznych oblastiach života. Človek s postihnutím by mal byť gramotnejší a spôsobilejší orientovať sa v bežnom živote a postupne získavať schopnosť zaoberať sa zložitejšími problémami súvisiacimi s jeho plnohodnotnou integráciou.

Finančná gramotnosť ľudí so zdravotným postihnutím, resp. špecifickými potrebami je z rôznych príčin na nízkej úrovni v porovnaní s intaktnou populáciou, ktorá je zapríčinená viacerými edukačnými a spoločenskými faktormi. Naším cieľom je finančné vzdelávanie určené pre predmetnú skupinu telesne postihnutých, ktoré im otvorí cestu k poznaniu hodnoty peňazí a spôsobov efektívneho narábania smerom k šetreniu, vhodnému spotrebiteľskému správaniu a ochrane pred ekonomickými nástrahami. Mnohí z nich majú skreslené predstavy o samostatnom živote. Chýba im jasná predstava, ako ho ekonomicky zabezpečiť, preto sa často stávajú obeťami nekalých obchodných praktík a zavádzajúcich trikov na trhu.

Dostupné štatistické údaje z roku 2012 potvrdzujú, že existuje vysoké percento nezamestnaných ľudí so zdravotným postihnutím. Z nich vyplýva, že počet evidovaných nezamestnaných ľudí so zdravotným postihnutím v posledných rokoch vzrástol, keď v roku 2012 ich úrady práce evidovali približne 12500, ale v roku 2015 ich bolo viac ako 13000 z celkového počtu 300 000 evidovaných nezamestnaných (Nezamestnaných ľudí so zdravotným postihnutím pribúda, 2017).

Na druhej strane je tu skupina zdravotne postihnutých integrovaných na trhu práce a to buď čiastočne alebo plnohodnotne v rámci chránených dielní, chránených pracovísk a pracovných pozícií na otvorenom trhu práce. Zastávajú rôzne zdraviu a vzdelaniu zodpovedajúce pracovné pozície a tým získavajú pravidelný príjem, ktorý popri invalidnom dôchodku predstavuje zvýšenie ich kvality života a tým aj väčšie možnosti nakladania so svojimi financiami.

V tejto časti by sme radi uviedli mýty viažuce a k finančnému vzdelávaniu a gramotnosti ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré vychádzajú z našej praxe pri realizácii projektu finančného vzdelávania, ako aj z dlhoročnej práce s ľuďmi so zdravotne postihnutými, ktorí ich sami potvrdili a hovoria, že sa vo svojom živote s týmito mýtami stretávajú.

Prvý mýtus „zabezpečenia“ hovorí o tom, že invalidné dôchodky, ktoré poberajú ľudia so zdravotným postihnutím sú postačujúce na ich vyžitie a tým vzniká u nich menšia potreba/motivácia sa zamestnať a narábať s finančnými prostriedkami.

Druhým najčastejším mýtom o ľuďoch so zdravotným postihnutím je „mýtus rozumu“, ktorý vychádza z presvedčenia, že táto skupina nepotrebuje vedieť a „finančne myslieť“, pretože len nízky počet z nich má vlastnú rodinu alebo ju plánuje mať v budúcnosti a nemusia tak myslieť na finančné rezervy.

Tretím častým mýtom v spojení s orientáciou a finančnou gramotnosťou zdravotne znevýhodnených spočíva v tvrdení, že títo ľudia sa nemusia vedieť orientovať vo finančných produktoch, dostávajú peniaze od štátu, majú dosť peňazí, tak čo by ešte chceli....(Projekt

Finančné vzdelávanie-Škola rodinných financií, 2014) prípadne, ich finančné inštitúcie vylučujú zo sociálneho a rizikového krytia v rámci komerčného poistenia, pretože predstavujú rizikovú skupinu občanov. Z tohto dôvodu len malé percento z nich má kapitálové životné poistenie alebo iný druh sociálneho krytia v prípade úrazu, smrti či nehody.

1.1 Význam finančného vzdelávania

Neschopnosť robiť adekvátne finančné rozhodnutia veľmi negatívne zasahuje do života ľudí s postihnutím. Preto sú vzdelávacie aktivity zamerané na finančnú gramotnosť nevyhnutným krokom na rozvoj ich potrebných finančných vedomostí a zručností smerom k efektívnemu riadeniu vlastných finančných prostriedkov, ako i schopnosť rozlíšiť medzi výhodnou a nevýhodnou ponukou finančných a bankových produktov. Súčasne by sa naučili manažovať si svoj vlastný, prípadne rodinný rozpočet.

Základnou úlohou finančného vzdelávania postihnutých ľudí je potreba zvyšovať vedomosti o peniazoch a rozvíjať schopnosti zdravotne znevýhodnených narábať s finančnými prostriedkami, predchádzať ekonomickému zneužívaniu a zvyšovať kompetencie na rozvoj samostatného rodinného života ako aj posilňovať nezávislý život hendikepovaných. V praxi neexistuje dostatok flexibilných nástrojov, ktoré by pripravili zdravotne znevýhodnených na trh práce a na samostatný život. Z tohto dôvodu vznikla iniciatíva od aktérov v neziskovom sektore, ktorá pracuje s touto skupinou ľudí, zasadzuje sa za posilňovanie práv osôb s postihnutím v oblasti zamestnávania, pracovnej a spoločenskej integrácie ako aj neformálneho vzdelávania so zámerom nácviku životných zručností potrebných pre samostatné fungovanie (Výročná správa ZPMP Nové Zámky, 2012).

Finančná gramotnosť ľudí so špecifickými potrebami dosahuje nízku úroveň, aj preto, že mnohí majú málo skúseností s manažmentom vlastnej domácnosti, nevedia sa pohybovať vo „svete financií“, resp. nerozumejú bankovým produktom. Našou motiváciou pre zvyšovanie povedomia ľudí so zdravotným postihnutím o finančnom svete boli viaceré dôvody, ktoré negatívnym spôsobom ovplyvňujú životné fungovanie týchto ľudí. Cieľová skupina telesne postihnutých, s ktorou pracujeme, je síce integrovaná do pracovného života, avšak ich dlhodobé sociálne vylúčenie a nízke finančné vzdelávanie spôsobujú, že sa stávajú obeťami nekalých obchodných praktík a v dôsledku vysokých nákladov na zdravotnú a sociálnu starostlivosť sa dostávajú na hranicu chudoby.

Do komunity zdravotne postihnutých je dôležité prinášať zmysluplné a metodicky prepracované učenie pre život, ktoré vedie k porozumeniu základných finančných produktov s

ktorými sa bežne v živote všetci stretávame, a ktoré výrazne ovplyvňujú fungovanie jednotlivca či jeho rodiny. Na rozvoj finančnej gramotnosti znevýhodnených odporúčame dodržať tieto podmienky:

- Realisticky implementovať prepracovanú metodiku neformálneho vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti do prirodzeného sociálneho prostredia a do metód používaných pri práci so zdravotne postihnutými.
- Rozvinúť sociálne a osobné kompetencie ako súčasť zvyšovania finančnej gramotnosti s cieľom posilniť zodpovedné správanie zdravotne znevýhodnených pri manipulácii s vlastnými, prípadne zverenými finančnými prostriedkami a manažovať rodinný rozpočet
- Realizovať komplexné cyklické finančného vzdelávania pre ľudí so zdravotným postihnutím, a tým zvyšovať ich finančnú gramotnosť a poznanie hodnoty peňazí.
- Rýchlym zapájaním zdravotne znevýhodnených do zážitkového vzdelávania a peer programu orientovaného na finančnú gramotnosti podporovať aktivizáciu, nezávislosť a integráciu tejto skupiny
- Rozvíjať ich zručnosti ako s financiami správne narábať tak, aby dokázali zabezpečiť svoje potreby a vytvárať rezervy do budúcnosti
- Rozvíjať finančnú gramotnosť v školách špeciálne určených pre ľudí so zdravotným postihnutím a tým implementovať finančné vzdelávanie do školských osnov ako súčasť prípravy na povolanie.

Základným cieľom pri vzdelávaní zdravotne postihnutých by mala byť orientácia na prax a život. Vzdelávací program musí akceptovať špecifické potreby viacerých zraniteľných skupín a učiť ich ako narábať s peniazmi priamo v komunitách. Takýto vzdelávací program tak môže prinášať do komunity týchto ľudí zmysluplné a metodicky prepracované učenie pre život, ktoré vedie k porozumeniu základných finančných produktov, s ktorými sa predmetná skupina bežne v živote stretáva. Sekundárnym cieľom je pomáhať získavať sociálne a finančné zručnosti, ktoré z nich urobia „znalcov“ narábania s peniazmi v bežnom živote.

V neposlednom rade skúsenosť získaná prostredníctvom finančného správania reflektuje aj finančné vedomosti a vnímané vedomosti. Tento vzťah nie je dokonalý a je ovplyvnený rôznymi faktormi ako sú postoje, či zdroje (Hung, et al, 2009).

Finančná gramotnosť dáva spotrebiteľovi vedomosti, zručnosti a schopnosť porozumieť a ohodnotiť informácie, ktoré dostane a umožniť mu zakúpiť si finančné produkty, ktoré

spĺňajú požiadavky jeho a jeho rodiny. Finančné vzdelávanie a gramotnosť spolu vytvárajú jasné pravidlá medzi poisťovňami i a poistenými a pomáhajú zmenšovať informačnú a vedomostnú medzeru medzi týmito subjektmi poistného trhu (For Fin, 2014).

2 CIEĽ A METÓDY

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistiť vplyv finančnej gramotnosti na život človeka s telesným postihnutím. Prieskumné zistenia vychádzajú z dotazníkového šetrenia, ktorého respondentmi (v počte 45) boli ľudia s telesným postihnutím vo veku 25 - 45 rokov, vzdelanostná úroveň u tejto vzorky nebola sledovaná. Zároveň pripomíname, že výsledky prieskumu nemožno zovšeobecniť na celú skupinu ľudí so špecifickými potrebami. U skúmanej vzorky sme sa zameriavali na vplyv nízkej finančnej gramotnosti na život človeka so zdravotným postihnutím, z čoho vychádzal hlavný cieľ prieskumu.

Čiastkovými cieľmi prieskumu bolo skúmať postoj respondentov s telesným postihnutím k peniazom, ich spôsob správania na finančnom trhu, úroveň schopností manažovať rodinný rozpočet, spotrebiteľské správanie a zadlžovanie sa.

Vzorku tvorilo 59% žien a 41% mužov vo veku od 25-45 rokov, ktorí telesné postihnutie získali alebo ho majú vrodené. Neukázal sa signifikantný rozdiel vo finančných zručnostiach u oboch skupín, vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že schopnosť manažovať vlastné financie sa tu ukázala na nízkej úrovni.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

V rámci respondentskej vzorky nás zaujímalo, ako ľudia s telesným postihnutím hodnotia seba a či sa považujú za finančne gramotných, pričom boli uvádzané príklady, čo pod týmto pojmom rozumieme. Z výsledkov vyplynulo, že väčšina postihnutých sa necíti komfortne pri rozhodovaní sa ako naložiť s peniazmi a považujú sa za nedostatočne gramotných (41%), niektorí očakávali, že škola im dá vedomosti v tejto oblasti (21%), prípadne sa to naučia doma (13%). Len malá vzorka (15%) uviedla, že dokáže zodpovedne a efektívne hospodáriť so svojimi peniazmi a 10 % sa dokáže orientovať vo finančnom svete bez pomoci.

V tejto časti uvádzame výsledky dotazníkového prieskumu, respondenti s telesným postihnutím odpovedali na uvedené tvrdenia so škálovaním, pričom 1 znamená veľmi súhlasím a 4 vôbec nesúhlasím.

Otázka 1: Ako sa zvyčajne rozhodujete pri nakupovaní alebo spotrebe?

1. nakupujem veci prevažne v akciách, neporovnávam ceny
2. porovnávam ceny, aj keď sú už zľavnené
3. overujem si výhodnosť nákupu
4. riadim sa kvalitou a cenou
5. rozhodujem sa podľa nálady
6. nakupujem zväčša podľa toho, na čo mám a čo potrebujem

Tabuľka 1 prezentuje výsledky prieskumu na otázku, ktorou sme u respondentov chceli zistiť, na základe čoho sa rozhodujú pri nakupovaní, konkrétne výsledky ukázali, že ľudia s telesným postihnutím z respondentskej vzorky sa pri nakupovaní riadia výhodnosťou nákupu, aktuálnou náladou pri nakupovaní ako aj tým, čo momentálne potrebujú a na čo majú finančné prostriedky.

Tabuľka 1 : Rozhodovanie sa pri spotrebných nákupoch (v %)

Odpoveď	Výrok 1-6					
	1	2	3	4	5	6
1 veľmi súhlasím	27,41	15,52	10,15	16,11	38,6	43,5
2 súhlasím	44,15	10,18	20,41	21,69	28,6	28,7
3 nesúhlasím	18,24	33,36	23,64	28,50	11,0	17,0
4 vôbec nesúhlasím	10,20	40,94	45,8	33,70	21,8	10,8
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Prameň: Vlastný výskum.

Z celkového počtu oslovených telesne postihnutých sa 71,56% vyjadrilo súhlasne, že nakupujú prevažne tovar zľavnený alebo v akciách, pričom neporovnávajú ceny, teda či uvedené zľavnená cena zodpovedá naozaj adekvátnemu zníženiu, ako uvádza predávajúci. Nálepka akcia je pre nich dostatočne lákavá na to, aby tovar zakúpili, len 10,15% telesne postihnutých z našej vzorky si overuje výhodnosť nákupu. Zvyšná časť respondentov sa vyjadrila v nesúhlasných tendenciách s vyjadrením, že sa pri nákupoch riadia cenou a kvalitou.

Pri tvrdení, či porovnávajú ceny, aj keď sú už zľavnené, len 15,5% odpovedalo súhlasne, 41% sa riadi tým, čo uvádza predávajúci a dôverujú uvedenej cene.

Zaujímavé výsledky možno sledovať pri tvrdení, že 38,6% sa výrazne riadi pri nákupoch podľa aktuálnej nálady, 28,6% súhlasí, že ich nákupy ovplyvňuje nálada, 11% vyjadrilo nesúhlas a 21,8 % absolútne nesúhlasí, že by sa pri nákupoch riadili náladou.

Ďalšie tvrdenie hovorí o správaní sa respondentov podľa potreby a dopytu. Tu sa 43,5% vyjadrilo, že nakupuje zväčša podľa toho, na čo má a čo potrebuje, oproti tomu 10,8% sa vyjadrilo opačne, vôbec nesúhlasia s tým, že by nakupovali len podľa toho, čo potrebujú.

Otázka 2: Aký je postoj telesne postihnutých občanov k peniazom?

Respondenti sa mali stotožniť s jedným z výrokov známych osobností o peniazoch, s ktorým sa najviac identifikovali a podľa ktorého sa zväčša riadia vo vlastnom živote. Respondenti odpovedali na škále 1- 4 veľmi súhlasím až vôbec nesúhlasím.

1. Ak vieš používať peniaze, slúžia ti, ak nevieš, vládnu nad tebou.
2. Jedným peniaze slúžia a druhí slúžia peniazom.
3. Zisk je na prvom mieste, žijeme v konzume.
4. Láska k peniazom je koreňom všetkého zla.
5. Žiť plnohodnotný život je viac ako peniaze a byť bohatý.
6. Je jednoduchšie hodiť do "zvončeka" v kostole peniaz, ako bojovať za niečo prospešné.

Tabuľka 2: Vzťahový postoj k peniazom (v %)

Odpovede	Výrok 1-6					
	1	2	3	4	5	6
Veľmi súhlasím	32,4	29,2	51,5	27,2	59,5	36,0
Súhlasím	13,0	16,9	15,5	17,0	20,0	16,8
Nesúhlasím	35,4	35,9	19,0	40,6	20,5	30,8
Vôbec nesúhlasím	19,2	18,0	14,0	15,2	0,0	16,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Vlastný výskum.

Súhlasne s výrokom 1 sa stotožnilo 32,4% opýtaných v porovnaní s 19,2%, ktorí nesúhlasili. 29,2% súhlasí s výrokom 2 v porovnaní s 18%, ktorí vyjadrili negatívne postavenie k výroku, že peniaze slúžia ľuďom. 51,5% opýtaných súhlasila, že žijeme v konzumnom svete. Láska k peniazom je koreňom všetkého zla, s týmto tvrdením nesúhlasilo 40,6% opýtaných v porovnaní s 27,2%, ktorí mali opačný názor. Zaujímavé sú výsledky na výrok : „Žiť plnohodnotný život je viac ako peniaze a byť bohatý.“ 59,5% opýtaných je dôležitejšie žiť plnohodnotný život ako byť bohatý, s tvrdením nesúhlasilo 20,5% respondentov. S výrokom 6 veľmi súhlasí 36%, oproti 16,4 % opýtaných, ktorí sa vyjadrili negatívne.

Otázka 3: Zadlžovanie sa a požíčovanie

V tejto otázke nás zaujímalo, ako sa najčastejšie telesne postihnutí občania správajú pri narábaní so svojimi peniazmi, pričom sme sa zamerali na to, do akej miery majú tendenciu zadlžovať sa a aké je ich zodpovedné ekonomické rozhodovanie, ktoré sme rozdelili do dvoch podotázok – okruhov v rámci škály 1- 4.

V prvom okruhu sme sa pýtali: Ktoré z týchto tvrdení vás najlepšie vystihuje?

1. Nemám pravidelný prehľad o svojich príjmoch a výdavkoch.
2. V súčasnosti mám úver alebo pôžičku.
3. Pôžička je ľahko dostupná, ľahko si ju zoberiem.
4. Mám tendenciu požíčať si často od rodičov.
5. Úver by som si zobral len na niečo naozaj nevyhnutné.
6. Ľahko sa nadchnem pri míňaní peňazí.

Tabuľka 3 Finančné uvažovanie pri zadlžovaní sa (v %)

Odpovede	Výrok 1-6					
	1	2	3	4	5	6
Veľmi súhlasím	25,5	17,6	11,5	24,7	28,2	29,0
Súhlasím	38,4	28,2	45,8	39,8	33,6	36,5
Nesúhlasím	20,4	42,8	31,9	17,9	15,7	20,5
Vôbec nesúhlasím	15,7	11,4	10,8	17,6	22,5	14,0
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Prameň: Vlastný výskum.

Zo skupiny opýtaných si 25,5 % pravidelne vedie svoje príjmy a výdavky, 38,4 % má prehľad o svojich príjmoch a výdavkoch nepravidelne, 20,4 % si vedie vlastný rodinný rozpočet len sporadicky a 15,7 % uviedlo, že nemá prehľad o svojich príjmoch a výdavkoch.

Pôžičku alebo úver si zobralo 45,8 % až 57,3 % tvrdí, že sú ľahko dostupné a nie je problém v súčasnosti zadlžiť sa. Súhlasne potvrdilo spolu 64,5 %, že majú tendenciu obracať sa na rodičov so žiadosťou o finančné prostriedky, naopak 35,5% rodičov nevyužíva na požičiavanie si prostriedkov.

Súhlasne s tvrdením výroku 5 : Úver by som si zobral len na niečo naozaj nevyhnutné sa vyjadrilo spolu 61,8 % telesne postihnutých a zvyšní respondenti majú tendenciu si zobrať spotrebný úver, aj keď to nevyhnutne nepotrebujú (38,2 %). Veľmi ľahko sa nadchne pri míňaní peňazí (výrok 6) až 29 %. Opačný názor má 20,5 % a vôbec nesúhlasí s tvrdením 14 % opýtaných.

Podľa našich zistení, najčastejšími dôvodmi, ktoré vedú ľudí so zdravotným postihnutím k tomu, aby si vzali pôžičku, sú nákupy domácich spotrebičov (11,5 %), rekonštrukcia bytu alebo jeho úprava pre zabezpečenie bezbariérovosti (29 %), splátkové nákupy za tovary ako sú mobil, tablet, notebook (22,5 %), dovolenka (9 %) či nákup zdravotníckej pomôcky alebo doplatok na kúpu osobného automobilu (15,5 %), oblečenie (12,5 %).

V druhom okruhu otázok sme sa zamerali na zistenie toho, do akej miery sú ľudia s telesným postihnutím schopní pozitívneho správania na finančnom trhu a teda rozhodovať sa racionálne, zodpovedne a ekonomicky pri míňaní svojich financií v rámci dvojškály.

Otázka 4: Kde najviac/najmenej míňate svoje peniaze?

1. V obchodných centrách – oblečenie, topánky, doplnky.
2. V supermarketoch na potraviny.
3. Kino, kultúra, šport.
4. Dovolenka, výlety, oslavy.
5. Internet, mobil, televízia, elektro.
6. Komerčné poistenie, stavebné sporenie, kapitálové sporenie.

Tabuľka 4 Spôsoby míňania peňazí (v%)

Odpovede	Výrok 1- 6					
	1	2	3	4	5	6
Najviac míňam %	25,6	26,2	7,7	8,8	25,3	26,4
Najmenej míňam %	19,4	15,8	8,7	16,4	17,5	22,1

Prameň: Vlastný výskum.

Tabuľka č. 4 ukazuje, že respondenti najviac míňajú financie na oblečenie a odevy (25,6%), v supermarketoch na nákup potravín (26,2%) a telekomunikačné služby ako internet, televízia, mobil (25,3%). Najmenej finančných prostriedkov poukazujú na komerčné poistenie a sporenie (22,1%)

V prieskume sme sa zaujímalo o to, či a v akej miere myslia zdravotne znevýhodnení na svoju budúcnosť, teda či majú nejaký typ sporenia, vytvárajú si rezervy, alebo naopak, peniaze si neodkladajú a na druhej strane sa zadlžujú rôznymi úvermi, pôžičkami a nákupmi na splátky. Respondenti mali možnosť označiť najčastejšiu možnosť a z odpovedí sa ukázalo, že najčastejšie majú uzatvorené nejaké komerčné poistenie – 20,4% ako napríklad sporiace účty, stavebné, dôchodkové a ďalšie. Len mizivé percento svoje finančné prostriedky niekam investuje prostredníctvom kapitálových alebo osobných foriem investovania (4,2 %). Veľmi často, až u 36,8 % opýtaných dochádza k zadlžovaniu sa (úvery, pôžičky, nákupy na splátky). Vytváranie rezerv (finančné) sa ukázalo byť pravidelné len u 8,6 % opýtaných, väčšina priznala, že si nevytvára rezervy do budúcnosti, pretože ich príjmy a výdavky nie sú v rovnováhe. Poistenie špeciálnych rizík (úrazové, havarijné, domácnosti) má uzatvorené

11% z nich, 19% nikdy neuvažovalo nad založením kapitálového sporenia či iného druhu komerčného poistenia pre zabezpečenie si budúcnosti a sociálnych rezerv.

Z odpovedí respondentov na ich správanie na finančnom trhu uvádzame nasledovné výstupy: väčšina telesne postihnutých si uvedomuje, že nemá stabilné postavenie na trhu práce a ich príjem je nízky (32,4%), neuvažujú nad dlhodobým zaťažením úverom alebo hypotékou (24,6 %), 14 % preferuje požičanie si peňazí pred sporením, ak potrebujú finančné krytie na kúpu nejakého predmetu alebo veci. Následne 13% si overuje podmienky poskytovanie finančných prostriedkov od bankových či nebankových subjektov. Pritom 15% považuje prácu za hlavnú možnosť zvýšenia príjmu, nie úver, 9% považuje invalidný dôchodok za dostatočný a nemajú potrebu siahť po pôžičkách. Celkom 24 % sa priznalo, že zo svojho príjmu, nedokážu šetriť ani len 10% z celkových finančných zdrojov plynúcim do domácnosti, pričom uviedli, že je to preto, lebo šetriť nedokážu.

Gramotnosť sa považuje za predpoklad vzdelanosti a je jeho nevyhnutnou podmienkou. V súčasnosti má neodmysliteľnú úlohu a predstavuje omnoho viac ako len byť gramotný, ale aj vedieť, rozumieť a poznať. „Je bránou k vzdelávaniu, k získavaniu a spracovaniu informácií a tým – sprostredkovane – k profesijnej úspešnosti, k prístupom k médiám, k pestovaniu kultúrnych i ďalších osobných záľub a k fungovaniu v celom rade životných situácií“ (Gavora, 2002).

Byť finančne gramotný znamená aj správať sa zodpovedne a je zároveň prevenciou ekonomického zneužívania nízkopríjmových skupín občanov, ktorí často podliehajú klamlivým obchodným praktikám a v spleti informácií sa nedokážu správne rozhodnúť na finančnom trhu, zadlžujú sa a pôžičky nedokážu mať pod kontrolou.

Ľudia by mali pri rozhodovaní o pôžičkách brať do úvahy týchto päť základných vecí (Dinga, 2015):

- Nesiahajte po prvej ponuke a jednotlivé úverové ponuky si starostlivo zväzte. Zvýšenú pozornosť venujte najmä RPMN, teda ročnej percentuálnej miere nákladov.
- Pred podpisom si zmluvu starostlivo prečítajte. Zmluvy slúžia práve na to, aby nás v horších časoch chránili. Nevynechávajte časti označené hviezdičkou a ani poznámky pod čiarou.
- V prípade akéhokoľvek problému komunikujte s bankou. Včasnou komunikáciou s bankou si môže klient výrazne uľahčiť riešenie akéhokoľvek problému a predísť tak nepríjemnostiam.

- Viacero úverov si konsolidujte do jedného. Týmto spôsobom si môžete poupratovať vo svojich záväzkoch a zároveň ušetriť na nákladoch súvisiacich s ich splácaním. Spojením viacerých úverov do jedného ušetríte nielen na poplatkoch, ale môžete si znížiť aj výšku mesačnej splátky.
- Popri splácaní úveru si vytvárajte rezervu. Alebo prikryte sa iba takou perinou, na akú máte. Pred požiadanim o úver zvážte, či ste schopní mesačnú splátku zo svojich príjmov splácať. Nie je na škodu vytvárať si priebežne rezervu vo výške aspoň troch mesačných splátok (Dinga, 2015).

Takmer polovica oslovených respondentov s telesným postihnutím (45,8%) považuje za najobjektívnejší zdroj informácií o financiách pracovníkov bánk. Štvrtina sa spolieha na finančné rady rodiny a známych a 12% opýtaných verí recenziám a hodnoteniam na internete, ktoré si zvyknú vyhľadávať. Väčšina z nich je veľmi dôverčivá a finančného poradcu či bankového poradcu považujú za odborníka a nemajú tendenciu si poskytnuté informácie preverovať či porovnávať s inými finančnými inštitúciami. Z tohto dôvodu u nich dochádza k zbytočnému zadlžovaniu sa a aj uvoľnenie kritériá pri poskytovaní peňazí „na ruku“ vedie k ich ľahšej dostupnosti aj pre ľudí s postihnutím. Klesajúce úrokové sadzby, na druhej strane uvoľňovanie kritérií pri schvaľovaní úverov sú ľahkým a jednoduchým lákadlom pre ľudí, ktorí majú nedostatočnú finančnú zručnosť narábať s peniazmi a tendenciu k podliehaniu takýchto ponúk vedúcich k umelému zvyšovaniu kvality života.

ZÁVER

Z výsledkov prieskumu vyplynuli skutočnosti, ktoré poukazujú na potrebu venovať zvýšenú pozornosť gramotnosti ako základnej vzdelanostnej vybavenosti človeka, ktorý dokáže uspokojovať životné potreby bez osobného zlyhania a zadlžovania sa, má vplyv na fungovanie jedinca v spoločnosti a zároveň umožňuje podieľať sa na osobnostnom rozvoji, obzvlášť dôležité je rozvíjať finančnú gramotnosť u zdravotne postihnutých a podporovať ich nezávislé fungovanie vo finančnom svete v takej miere, aby sme dokázali eliminovať negatívne dopady ekonomického zneužívania, zvyšovali ich ochranu pred nekalými obchodnými praktikami a znižovali ich tendenciu k zadlžovaniu a neefektívnemu hospodáreniu s vlastnými finančnými zdrojmi.

Ľudia so špecifickými potrebami predstavujú rizikovú skupinu, ktorá vyžaduje vytváranie podmienok pre prípravu nielen na trh práce, ale aj bežný život, najmä integráciou a zapájaním do diania, aby tak dokázali a mali priestor získavať zručnosti, ktoré sú nevyhnutné na sociálne

fungovanie v spoločnosti. Mnohí majú tieto zručnosti skryté, alebo im chýba sebavedomie či príležitosť ukázať, čo dokážu, prečo sa radšej utiahnu a sú izolovaní od okolia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

HUNG, A., PARKER, A., M., YOONG, J., Defining and Measuring Financial Literacy. 2009. RAND Working Paper Series WR-708. [online 16.6.2014]dostupná na <http://ssrn.com/abstract=1498674> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>

FOR FIN, Odborný mesačník pre financie a investovanie, Bratislava, Fin Star 2014, ISSN 1339-5416, September/2014

DINGA, J. Enormne sa zadlžujeme. Dopadne to katastrofou? [online 06.12.2015] Dostupné online: <http://www.aktuality.sk/clanok/246070/enormne-sa-zadlzuje-dopadne-to-katastrofou/>

GAVORA, P. 2002. Gramotnosť: vývin modelov, reflexia práce a výskumu. Pedagogika, roč. LII, 2002. č. 2, s. 171-181.

TASR. 2015. Nezamestnaných ľudí so zdravotným postihnutím pribúda. [online 06.04.2017] Dostupné online: <https://www.istp.sk/clanok/9575/Nezamestnanych-ludi-so-zdravotnym-postihnutim-pribuda>

KONTAKT

Mgr. Lucia Ludvigh Cintulová, PhD.
Vysoká škola ZaSP sv. Alžbety v Bratislave
Plavecký Štvrtok 572, 900 68
E-mail: luciacin83@gmail.com

PhDr. Daniela Baková, PhD.
Vysoká škola Danubius, s.r.o.
Richterova ul. 1171, 925 21 Sládkovičovo
E-mail: danielabakova@gmail.com